

УДК 330.101.541:005.52

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА АНТИКРИЗОВОГО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Назаренко В.О.

e-mail: vladyslav.nazarenko2@nure.ua

Науковий керівник – старший викладач Пересада О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. ЕК
м. Харків, Україна

This work is devoted to the study of anti-crisis state regulation of the economy and the analysis of international models of crisis management. Particular attention is paid to the mechanisms used by governments to stabilize macroeconomic indicators during periods of financial instability, global shocks, and structural transformations. The experience of leading economies is examined in order to identify effective policy instruments and assess the possibilities of their implementation in Ukraine under conditions of economic transformation and wartime challenges.

Сучасна світова економіка характеризується періодичними кризами, фінансовими шоками та геополітичними ризиками. Антикризове державне регулювання стає ключовим інструментом збереження макроекономічної стабільності. Для України ця проблема є особливо актуальною через війну та трансформаційний характер економіки.

Антикризове державне регулювання – це комплексна система державних заходів, спрямованих на своєчасну діагностику, попередження, нейтралізацію та подолання кризових явищ, а також мінімізацію їхніх негативних наслідків для економіки.

Інструменти державного регулювання поділяються на адміністративні та економічні. До адміністративних інструментів належать валютні обмеження, квотування та інші. Економічні інструменти включають монетарні та фіскальні. Всі ці методи є частиною єдиної системи, спрямованої на стабілізацію економіки в умовах кризових явищ.

Сучасний світовий досвід подолання криз охоплює період від Великої депресії 1930-х років до сучасності. Протягом цього часу утворювались цілі системи і стратегії державного регулювання, що різняться від країни до країни. Розглянемо деякі з них.

В США, де зародилася фінансова криза 2008-2010, вжили масштабних заходів для підтримки населення та великих компаній. Уряд взяв на себе відповідальність за боргові зобов'язання іпотечних гігантів, здійснював викуп проблемних кредитів («поганих активів») та надавав гарантії Казначейства для інвестицій у фонди грошового ринку.

У Сполученому Королівстві, яке значно постраждало в цей період через значну частку фінансового сектору та нерухомості у ВВП (близько 1/3). Британія стала першою в Західній Європі, що розпочала масштабну

рекапіталізацію банків наприкінці 2008 року, було суттєво скорочено непрямі податки для стимулювання споживання, на боротьбу з безробіттям у 2008–2010 роках було виділено рекордні 500 млрд фунтів стерлінгів.

Німеччина стала економічним лідером Єврозони під час відновлення. Уряд зосередився на збільшенні державних капіталовкладень у промисловість та розвиток інфраструктури. Обсяг державного стимулювання на початку 2009 року становив близько 23 млрд євро. Завдяки потужному експорту та внутрішнім інвестиціям країна продемонструвала темпи зростання ВВП на рівні 4,0% у 2010 році.

Китай реалізував масштабну програму підтримки на суму 586 млрд дол., зосередившись на будівництві житла, розвитку сільської інфраструктури та зниженні ПДВ. Японія запровадила урядову програму податкових стипендій (2 трлн єн). А також розширила кредитування малого бізнесу.

Аналіз міжнародної практики свідчить про ефективність поєднання швидкої рекапіталізації банківської системи з активним фіскальним стимулюванням реального сектору та підтримкою зайнятості. Водночас високий рівень державних витрат у поєднанні зі зростанням боргового навантаження в ряді країн призвело до перетворення фінансової кризи на затяжну боргову кризу.

У період боротьби з COVID-19 Сполучені Штати реалізували масштабні програми бюджетних витрат та монетарного стимулювання (зокрема за адміністрації Байдена), які були спрямовані на стимулювання попиту. Ці методи зазнали критики з боку частини економістів та політиків за ризики фіскальної нестабільності і росту інфляції.

Велика Британія тимчасово відійшла від неоліберальних принципів, збільшивши соціальну допомогу, проте згодом повернулась до політики фіскального консерватизму та таргетування інфляції для відновлення довіри до ринків.

Японія продемонструвала ефективність стимулюючої монетарної політики, що супроводжувалося зростанням внутрішньої економічної активності.

Весь цей досвід може стати цінним для України. Так, світова практика доводить, що найбільша ефективність досягається через злагодженість регулятивних заходів Центрального банку та Уряду. В умовах війни та кризової трансформації це є критично важливим для забезпечення макроекономічної рівноваги та стійкості фінансової системи.

ЄС має досвід щодо впровадження надійних середньострокових бюджетних рамок (горизонт планування не менше 3 років). Це дозволяє ефективніше розподіляти обмежені ресурси, враховувати фіскальні ризики та адаптувати видатки до стратегічних цілей навіть в умовах високої невизначеності.

Досвід розвинених країн (США, Японії, країн ЄС) вказує на необхідність активного стимулювання виробництва та приватних інвестицій через податкові пільги, спрощення процедур ведення бізнесу та державне гарантування кредитів. Для України це особливо актуально для збереження економічного потенціалу територіальних громад та модернізації оборонних підприємств.

Важливим висновком є необхідність створення або посилення незалежних інституцій (наприклад, Фіскальної Ради) для неупередженої оцінки макроекономічних прогнозів та моніторингу дотримання фіскальних правил.

Державне регулювання повинно мати виражений соціальний характер, що передбачає підтримку реальних доходів населення, індексацію соціальних виплат та стимулювання внутрішнього попиту. Це дозволяє мінімізувати соціальні конфлікти та підтримувати довіру до державних органів.

Загалом, досвід ХХІ століття показує, що успішне подолання кризи потребує не лише миттєвих дій, а й проактивного підходу до реформування інституційної бази, що забезпечує стійкість держави до майбутніх потрясінь.

Список використаних джерел

1. Корольов Д. С. Методи та моделі в антикризовому управлінні компаніями. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.46>

2. Плєшакова Н. Світовий досвід антикризового регулювання в зарубіжних країнах. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2015/63.pdf

3. Репко М., Охріменко Я., Мироненко О. Переговорний розділ «економічна і монетарна політика»: що потрібно зробити, аби наблизити вступ України до ЄС?. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/eu-freedom-of-movement-of-capital/> (дата звернення: 01.03.2026).

4. IMF executive board completes the sixth review of the extended arrangement under the extended fund facility for Ukraine. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2024. 152 p. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/1ukrea2024004-print-pdf.pdf> (date of access: 01.03.2026).

5. Бояр А. Антикризова політика європейського союзу у період 2008-2010 рр.: висновки для України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 77-92.